

Творчий поступ українського художника Івана Марчука та унікальність його авторської техніки «пльонтанізм»

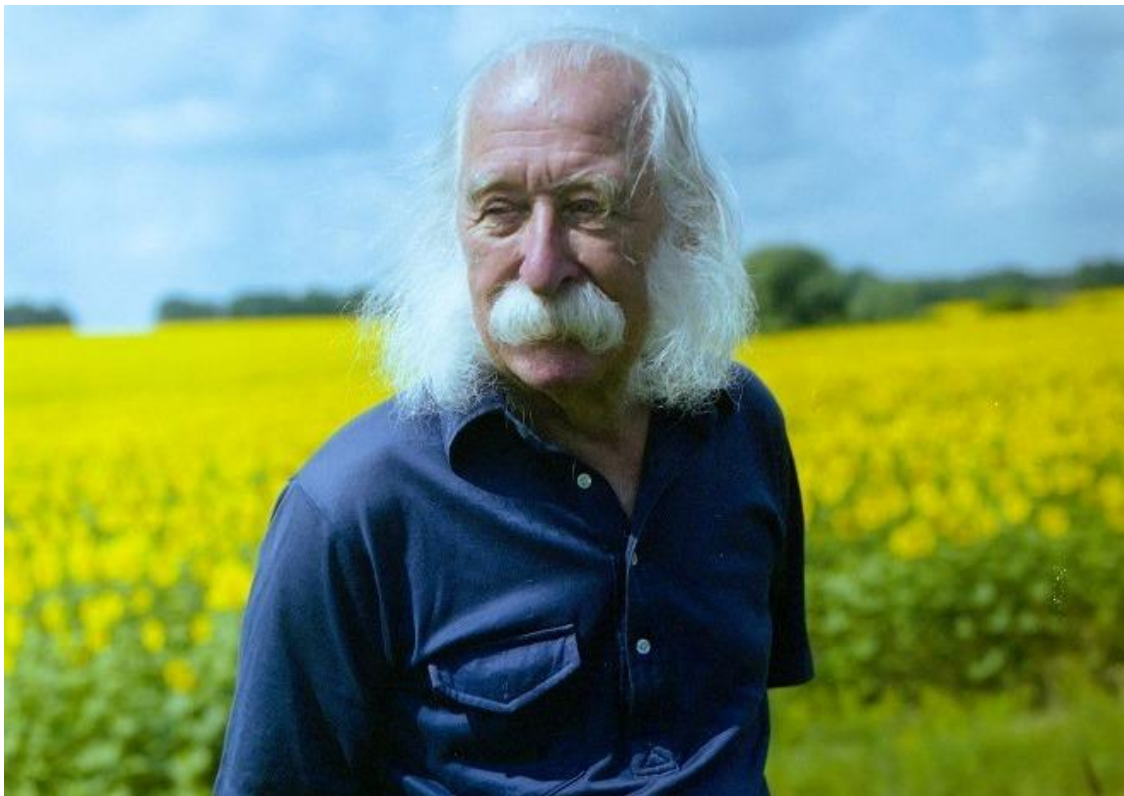
Анотація. У статті розглянуто життя та творчий поступ одного з найвідоміших українських художників сучасності Івана Степановича Марчука. Схарактеризовано унікальність його авторської техніки «пльонтанізм». Наголошено на проукраїнських поглядах митця та високому рівні його творчості. Популяризується українське образотворче мистецтво.

Ключові слова: Іван Марчук, мистецтво, художник, авторська техніка, «пльонтанізм», духовна культура.

Abstract. The article examines the life and creative progress of one of the most famous modern Ukrainian artists, Ivan Stepanovych Marchuk. The uniqueness of his author's technique «Plontanism» is characterized. The artist's pro-Ukrainian views and the high level of his creativity are emphasized. Ukrainian fine art is popularized.

Keywords: Ivan Marchuk, art, artist, author's technique, «plontanism», spiritual culture.

Постановка наукової проблеми. Сучасне малярство як жодне з інших видів мистецтва дає змогу нам зрозуміти переваги і недоліки сучасного культурного світу. Саме тому вивчення досвіду визначних представників українського образотворчого мистецтва покликане відшукати вектори самовизначення конкретної людини у ситуації посттоталітарної культури та самовизначення українського народу в цілому. У цьому контексті доцільно розглянути життя та творчий поступ сучасного українського художника Івана Степановича Марчука.

Іван Степанович Марчук

Марчук Іван Степанович – відомий український живописець родом з Тернопільської області, якого знають далеко за межами України. Ім'я художника знане у всьому світі. Художника включили до рейтингу 100 геніїв сучасності, який склала американська газета «The Telegraph – Дейлі Телеграф» і за яким він посідає 72-у сходинку. Його роботи знаходяться у музеях на п'яти континентах. У Туреччині видають каталоги з його роботами. Міжнародна

академія сучасного мистецтва в Римі прийняла його до Золотої гільдії, до якої входить 51 художник зі всього світу, та обрала почесним членом наукової ради академії. Він – народний художник України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, почесний громадянин Києва і Тернополя.

Загалом творчий доробок художника налічує п'ять тисяч картин. Іван Марчук організував 150 персональних і 50 колективних виставок за кордоном і в Україні. Протягом тривалого часу він вважався опальним митцем. Об'їхав світ і повернувся на рідну землю.

Але, на жаль, саме в Україні художник і досі не може набути бажаної популярності. Незважаючи на всі його здобутки, в Україні й досі немає музею, присвяченого його творчості. Хоча столична влада неодноразово обіцяла відкрити музей імені Івана Марчука. За часів президентства Віктора Ющенка навіть заклали перші капсули під музей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У видавництві «Атлант ЮЕмСі» побачили світ три книги, присвячені творчості художника. Перший за часом – 500-сторінковий альбом-каталог «Іван Марчук» (2004 р.). Видання ілюструє всі етапи творчого шляху. Після презентації книги галерея «Триптих» провела найбільшу виставку Івана Марчука, яка зайняла чотири поверхи Українського дому (2005 р.). До виставки виданий ще один альбом, про 40-річний творчий період 1965-2005 рр. У серії «Живопис» вийшов альбом «Іван Марчук. Дорога додому» (2008 р.).

У 2013 р. вийшла книга Олександра Климчука «Я єсмь... (Іван Марчук)», у якій найповніше викладено життєвий та творчий шлях художника, систематизовано бібліографію про митця.

У 2014 роках видавництвом «Фенікс» видано каталог художника «Іван Марчук. Вчора, сьогодні... завжди» українською й англійською мовами з передмовою відомої дослідниці творчості художника і його біографа Тамари Стрипко. Альбом перевидався тричі: у 2015 р. був доповнений польським перекладом, а у 2016 р. – німецьким. У ньому представлені роботи, які експонувалися у 2014-2017 рр. у Литві, Німеччині, Польщі, Бельгії.

У березні 2016 р. медіахолдингом COOP Media видана книга «Український геній Марчук: історії». У книзі представлено майже сотню робіт митця, в тому числі ті, що є в приватних колекціях та в майстерні Марчука, і раніше не були доступні широкому загалу.

У лютому 2017 р. у видавництві «Фенікс» видано каталог-дослідження раннього періоду творчості художника «Іван Марчук. Картини-притчі (ранній період)». Авторами передмови є німецька мистецтвознавець Олена Балун, українська дослідниця творчості митця Тамара Стрипко.

У лютому 2018 р. Folkart Gallery (Туреччина) видано книгу «Відлуння мрій» українською, англійською й турецькою мовами з 300 ілюстраціями полотен митця.

Мета статті – розглянути життя та творчий поступ одного з найвідоміших художників сучасності, українця за походженням, – Івана Степановича Марчука.

Виклад основного матеріалу. Народився Іван Степанович 12 травня 1936 р. в с. Москалівка Лановецького району. Його батько був відомим на всю округу ткачем. З дитинства хлопець полюбляв малювати. Однак, у ті часи він не мав фарб, тому малював соком рослин, створюючи свої перші картини. Коли юнак підріс, він дізнався, що подібну технологію застосовував художник Рабіндранат Тагор.

Це спонукало його одразу після закінчення школи вступити на навчання до Львівського училища прикладного мистецтва на факультет декоративного розпису, де навчався з 1951 р. до 1956 р. Після проходження служби в армії Іван Степанович продовжив навчання у відділі кераміки Львівського інституту прикладного мистецтва. Через непокору митця довго переслідувала радянська влада. До 1988 р. його офіційно не визнавала Спілка художників, хоча він мав понад 15 експозицій у різних містах країни. Лише в 1988 р. його було прийнято до Спілки художників України.

Але так сталося, що Іван Марчук був змушений емігрувати. Настроєва, вільна за формою манера художника заперечувала канон соцреалістичного мистецтва, а тому визнавалась «ідеологічно шкідливою». У 1989 р. він емігрує спочатку до Австралії, потім виїздить до Канади

та США.

За словами Івана Степановича, після завершення навчання він був стандартним художником. Але одного дня він вирішив, що не хоче бути таким, як усі, і почав створювати щось своє, оригінальне. В 1965 р. Іван Марчук створив свій власний творчий стиль, який докорінно змінив погляди на можливості творення сучасного візуального мистецтва та його впливу на суспільні процеси і зовсім не вписувався в шаблони соціального реалізму. Художник назвав його пльонтанізмом (від слова «пльонтати» – плести, переплітати), що балансує на межі рукотворного й технологічного і через складність філігранного виконання та трудомісткість фактично не підлягає повторенню. Іван Марчук розповідав, коли мати розчісувала довге волосся, часто говорила, що воно так не запльонтається. Від цього слова й почала життя оригінальна техніка малювання. Водночас його заворожували голі дерева, переплітання ліній і тому він думав, як зобразити це на полотні. Так і з'явився власний стиль. За допомогою переплетіння кілометрів ліній з-під пензлика художника з'являлися неймовірні пейзажі.

Пльонтанізм – нанесення фарби тонкими кольоровими лініями та переплетення їх під різними кутами, чим досягається ефект об'ємності й світіння (так подає всезнаюча Вікіпедія).

Іван Марчук намагався створити щось нове і незвичне, що б відрізнялося від традиційних стилів. Він також хотів передати своє власне бачення світу і його глибину. Він згадував, що його натхненням були колядки, музика, природа і філософія. Це дало йому в руки унікальний інструмент гіперреалістичного творення пейзажу. Пльонтанізм став визнаним як геніальний і оригінальний напрям у сучасному мистецтві й отримав значення авторського творчого методу – оригінальної системи світосприймання, а також його передачі на полотні, для якого притаманна асиметрія ритмічних скорочень у кольорі й штрихах (мазках), метафоричність і символізм, деформація зображень, чим досягається ефект кульмінаційної напруги статичних образів; концентрація довкола тем екзистенції, буття людини, її місця в світі та проблем самопізнання.

Загалом всі свої картини Іван Марчук поділяє на 12 циклів: Голос моєї душі, Цвітіння, Пейзажі, Портрет, Кольорові прелюдії, Шевченкіана, Натюрморт, Нові експресії, Біла планета 1, Біла планета 2, Виходять мрії з берегів, За горизонтом горизонт, Погляд у безмежність. Твори кожного періоду різняться за стилем та малярською манерою, назви їм він дає сам. За його словами, це 12 різних Марчуків, адже твори були створені в різні періоди життя. Те, що митець зображує на полотні, є голосом його душі. Сюжети з картин не можна знайти в реальному житті.

Унікальність Івана Марчука як художника в тому, що він працює у декількох на перший погляд зовсім різних стилях. Серед картин художника різних циклів є глибокі філософські речі, над якими треба і варто думати, є пейзажі, якими можна милуватися, є експресії, коли картини просто горять вогнем. Одне слово, кожен Марчук має свою певну техніку, свою якусь іншу неповторну стилістику. Як сам він пожартував, це просто «марчукізм».

Іван Марчук любить працювати інтуїтивно: такою є, наприклад, перша серія «Голос моєї душі», де ще зовсім юний як митець Марчук експериментував зі своїм методом. Критики й досі сперечаються, відносяться полотна цього періоду до імпресіонізму чи експресіонізму.

Іван Марчук вибудовував за допомогою художніх засобів власну світоглядну систему, закорінену на високій естетиці й глибокій традиції, але спрямовану у далеку перспективу. Кожна його робота циклу «Голос моєї душі» – це притча й одкровення, формула світобудови і ключ до її розв'язання, а полотна циклу «За горизонтом горизонт» – вихід у простори мультиверсуму [5].

У мистецтві та й у музиці (як і в математичних рівняннях) існує природна прогресія і логіка, що можуть пробудити особливі емоції. А полотнам Івана Марчука, за оцінками мистецтвознавців, властиві асиметрія ритмічних скорочень у кольорі й мазках, метафоричність і символізм, деформація зображень, гіперреалізм абстракціонізму та сюрреалізму.

Картини, які Іван Марчук створив в Америці, сповнені емоцій. Вони нагадують вітражні

композиції на полотні, для них характерна присутність форми без певних форм. Тільки на перший погляд ці картини здаються хаотичними.

Іван Марчук жив і працював у США, Австралії та Канаді, де здобув велику популярність. Після 11 вересня 2001 р. повернувся до Києва. Остаточо повернувся до України у 2011 р. Художник створив близько 5000 картин. Має понад 100 персональних виставок на 5 континентах. Його картини виставлялися у таких містах, як Відень (Австрія), Лілль (Франція), Литва, Мюнхен і Берлін (Німеччина), Варшава і Краків (Польща), Львів і Київ (Україна), Брюссель і Брюгге (Бельгія), Прага та Брно (Чехія), Люксембург, Бангкок (Таїланд), Будапешт (Угорщина), Туніс, Анталія та Ізмір (Туреччина), Амман (Йорданія), Братислава (Словаччина) та багатьох інших.

Світ Івана Марчука особливий. Як він запевняє: у ньому можуть бути антигармонія, антирисунок, антикласичність. Але то його світ, і він ним живе – розширює, поглиблює, вдосконалює... І, здається, цьому вдосконаленню немає меж.

Митець одержимий творчістю. Утім, як зазначає Іван Марчук, в умовах війни твориться дуже тяжко, «бо чутливий до всього, а тут уся країна в біді, тому, звісно, вона торкнулася і мене».

Іван Марчук віддавна мріє про власний музей. У 2005 р. президент Віктор Ющенко обіцяв посприяти створенню музею, під майбутній музей навіть заклали капсулу, проте дотепер він так і не з'явився.

17 червня 2020 р. Господарський суд Києва ухвалив рішення про стягнення 5,5 млн. грн. з ТОВ «Виставковий центр-музей художника Івана Марчука» на користь Київської міської ради через несплату оренди земельної ділянки.

У квітні 2021 р. Київрада розірвала договори оренди на земельні ділянки, які у 2007 р. віддали під будівництво Музею художника Івана Марчука. Офіційною причиною столична влада називає несплату оренди та невиконання умов щодо забудови. Сам художник називає винуватцем заборгованості державу, яка за цей час так і не виділила обіцяні кошти на будівництво.

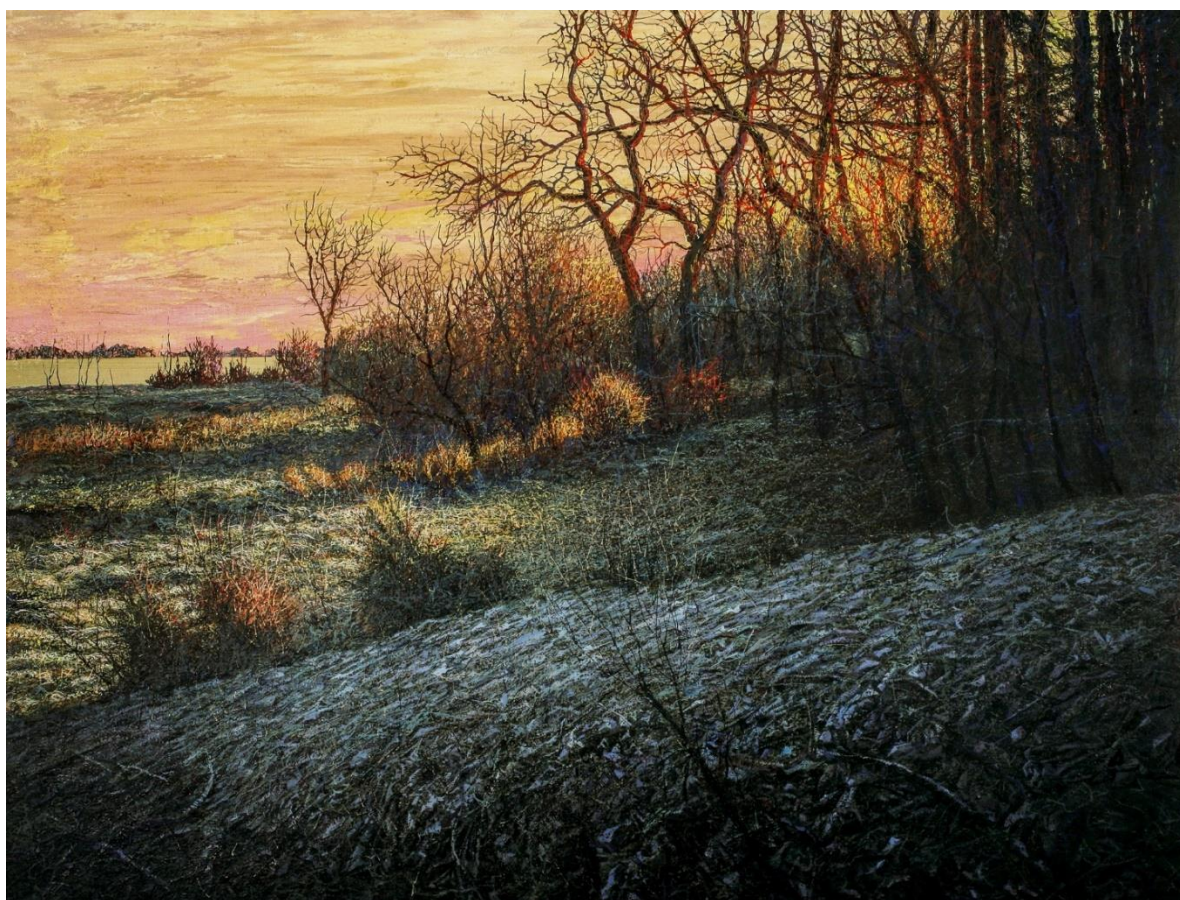
У травні 2021 р. мер Віталій Кличко заявив, що міська влада знайшла в історичній частині столиці приміщення для облаштування музею.

Висновки. Вагу творчого спадку Івана Марчука для світової культури важко оцінити всебічно у форматі публікації. Та й рано підбивати підсумки творчої діяльності митця – він продовжує творити й являти людству нові світи. Поціновувачі його творчості з нетерпінням чекають його нових відкриттів на полотні.

Кожен, хто торкнувся творчості Івана Марчука, надовго залишається під її магічним впливом. Незалежно від віку, походження, соціального статусу та освіти споглядачі мистецтва художника мають змогу відчути живу вібрацію, яку випромінюють полотна майстра. Надзвичайним є те, що його абстрактні картини не потребують теоретичної підготовки – вони зворушують щирого та мислячого глядача.

Іван Марчук. Із серії картин «Ранкові заморозки». 2005 р.

Іван Марчук. Із серії картин «Ранкові заморозки». 2005 р.

Іван Марчук. Із серії картин «Ранкові заморозки». 2005 р.

Іван Марчук. Із серії картин «Ранкові заморозки». 2005 р.

Відтак, пльонтанізм Івана Марчука є оригінальним явищем у мистецтві, і його вивчення, як і дослідження постаті власне художника залишається відкритою темою для дослідників сучасного українського образотворчого мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Геніальний художник Іван Марчук: історія творчого шляху. URL: <https://iternopolyanyn.com/uk/article-2502-genialniy-khudozhnik-ivan-marchuk-istoriya-tvorchogo->

shlyakhu

2. Котубей О. «Люди дивляться, а художник бачить». Який він, унікальний стиль українського генія Івана Марчука. URL: <https://suspilne.media/238213-ludi-divlatsa-a-hudoznik-bacit-akij-vin-unikalnij-stil-ukrainskogo-genia-ivana-marcuka/>

3. Олійник Д. Штучний інтелект спробував повторити стиль генія сучасності з Тернопільщини художника Івана Марчука [Електронний ресурс]. *20 хвилин*. Тернопіль: незалежний новинний портал з оперативним висвітленням подій у Тернополі та області. 2022. 15 жовт. URL: <https://te.20minut.ua/Podii/shtuchniy-intelekt-sprobuвав-povtoriti-stil-geniya-svitu-z-ternopilsch-11688924.html>

4. Степаняк І. Хто такий Іван Марчук? [Електронний ресурс]. *UKRAÏNER*. 2020. 17 квіт. URL: <https://ukrainer.net/ivan-marchuk>

5. Чирва А. У його картинах образ сучасного світу. *Урядовий кур'єр*. 2007. № 30. С. 7.

6. Чому варто відвідати виставку «Секрети геніальності: 100 невідомих творів Івана Марчука» в ARTAREA? URL: <https://www.arthuss.com.ua/books-blog/ivan-marchuk-artarea>